

VII. Z PRACY KATEDR HISTORYCZNOPRAWNYCH

KAROL JONCA, MAREK MACIEJEWSKI (Wrocław)

Kierunki badań naukowych i nauczania historii doktryn politycznych i prawnych na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego

Początki Zakładu Doktryn Politycznych i Prawnych na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego wiążą się z wrocławskim okresem naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej aktywności prod. dr. Jana Baszkiewicza (1 XI 1959 – 30 IX 1968). Jako kierownik Zakładu rozwinął on badania mediewistyczne, zwłaszcza nad doktrynami średniowiecznymi, dziejami pierwszych uniwersytetów oraz nad ustrojem i prawem Polski na przełomie XIII i XIV w. W dziedzinie dydaktyki J. Baszkiewicz stał się autorem cennych skryptów akademickich (1963 i 1966 r.) z historii doktryn politycznych i prawnych obejmujących okres od starożytności do 1800 r., a następnie autorem podręcznika do nauki tego przedmiotu (1968). Ważną rolę w rozwoju nauki i nauczania historii myśli politycznej i prawnej w Polsce po II wojnie światowej odgrywa po dzień dzisiejszy jego znakomita monografia z 1964 r. *Państwo suwerenne w feudalnej doktrynie politycznej do początków XIV wieku*¹. Jak się jeszcze przekonamy, obecny profil naukowy Zakładu Doktryn Politycznych i Prawnych na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego różni się od kierunku badawczego wyznaczonego przed laty przez prof. Baszkiewicza.

Po odejściu Jana Baszkiewicza do Katowic Rada Wydziału powierzyła kierownictwo Zakładu z dniem 1 września 1969 r. doc. dr. habil. Karolowi Joncy, dotychczasowemu kierownikowi Zakładu Historii Ustroju i Prawa na Śląsku (1965–1969). Od momentu utworzenia na Wydziale po tzw. wydarzeniach marcowych 1968 r. instytutów Zakład Doktryn Politycznych i Praw-

¹ Osiągnięcia naukowe i dydaktyczne J. Baszkiewicza we Wrocławiu i innych ośrodkach akademickich przypomnieli niedawno autorzy artykułu wstępnego – F. Ryszka i S. Filipowicz – do dedykowanej Mu z okazji 65. rocznicy urodzin książki pamiątkowej *Historia, idee, polityka* (Warszawa 1995, s. 15–24).

nych nie wszedł jak na innych Wydziałach Prawa i Administracji w skład Instytutu Historii Państwa i Prawa, lecz znalazł się w strukturze organizacyjnej Instytutu Nauk Prawno-Ustrojowych, obok Zakładów Teorii Państwa i Prawa, Prawa Państwowego i Prawa Międzynarodowego Publicznego. W tym instytucie Zakład funkcjonował do końca lutego 1998 r. Z dniem 1 marca tego roku przekształcił się – po rozwiązaniu wspomnianego instytutu w samodzielną Katedrę Doktryn Politycznych i Prawnych kierowaną również przez prof. dr. habil. Karola Joncę. Obecny stan osobowy Katedry przedstawia się następująco: kierownik – prof. zwyczajny dr. habil. Karol Jonca, dr. habil. Marek Maciejewski, prof. nadzwyczajny Uniwersytetu Wrocławskiego, oraz trzech asystentów – mgr Maciej Marszał, mgr Mirosław Sadowski i mgr Tomasz Scheffler. Do Katedry zostali również przyjęci dwaj słuchacze studiów doktoranckich na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego: mgr Ewa Kozera (w 1996 r.) i mgr Radosław Antonów (w 1997 r.). W porównaniu z innymi Zakładami czy Katedrami Historii Doktryn Politycznych i Prawnych w Polsce, personalna obsada wrocławskiej Katedry jest zatem niewielką, choć należy zaznaczyć, że wyraźnie odczuwa się brak kadry adiunktów, którzy mogliby przejąć część rozległych – z powodu stale rosnącej liczby zwłaszcza zaocznych studentów – dydaktycznych obowiązków samodzielnych pracowników nauki. Ten stan rzeczy powinien się zmienić w niedługim czasie, gdy zostaną obronione rozprawy doktorskie asystentów zatrudnionych w Katedrze.

O rozwoju Zakładu/Katedry Doktryn Politycznych i Prawnych Uniwersytetu Wrocławskiego może świadczyć liczba wypromowanych dotychczas przez jego samodzielnych pracowników około 540 magistrów prawa, administracji i zarządzania. Pod naukową opieką prof. dr. habil. K. Joncy stopień doktora nauk prawnych uzyskało siedem osób: Edward Jędrzejewski (1973 r.), Andrzej Kudłaszyk (1974 r.), Ewa Wysłouch-Waszkiewicz (1978 r.), Zbigniew Lasak (1978 r.), Marek Maciejewski (1979 r.), Elżbieta Kundera (1980 r.), Roman Radwański (1980 r.). Prof. Jonca był również promotorem rozprawy doktorskiej obywatela Cesarstwa Japonii, Shinsuke Hosody, obronionej w 1993 r. na Wydziale Historyczno-Pedagogicznym Uniwersytetu Wrocławskiego. Z zakresu historii doktryn politycznych i prawnych wyhabilitowali się dr Marek Maciejewski (26 X 1991 r.) i dr Elżbieta Kundera (3 III 1997 r.) zatrudniona w Zakładzie Myśli Ekonomicznej Instytutu Nauk Ekonomicznych na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego. Tematem jej rozprawy habilitacyjnej była doktryna niemieckich „socjalistów z katedry” w latach 1872–1918. W maju 1988 r. godność doctora honoris causa Uniwersytetu Wrocławskiego otrzymał wypromowany przez prof. K. Joncę ceniony publicysta specjalizujący się w problematyce niemieckiej i autor fundamentalnego dzieła *Encyklopedia ONZ i Spraw Międzynarodowych*, dr Edmund Jan Osmańczyk. Warto dodać, że dr Shinsuke Hosoda powołany został w 1995 r. na stanowisko profesora

nadzwyczajnego w Uniwersytecie Kyoto (Japonia). Przebywający na stażu naukowym w Zakładzie Doktryn Politycznych i Prawnych Uniwersytetu Wrocławskiego w latach 1991–1992 młody amerykański badacz polskiego pochodzenia Bolko Janus, który zbierał we Wrocławiu literaturę i źródła do rozprawy doktorskiej na temat dziejów nazizmu na Śląsku, jest natomiast profesorem w college'u w miejscowości Dillon (Montana). Zarówno S. Hosoda, jak i B. Janus po dzień dzisiejszy utrzymują ożywione kontakty naukowe z Katedrą Doktryn Politycznych i Prawnych Uniwersytetu Wrocławskiego. W najbliższym czasie ukaże się w wydawnictwie uniwersyteckim napisana w języku polskim rozprawa doktorska Hosody o położeniu robotników w przemyśle górniczo-hutniczym Księstwa Pszczyńskiego w połowie XIX w., będąca pierwszą w Polsce monografią na ten temat.

Badania naukowe pracowników Katedry skupiają się od końca lat sześćdziesiątych nieprzerwanie na niemieckiej myśli politycznej i prawnej oraz partiach politycznych doby cesarstwa wilhelmińskiego, republiki weimarskiej, Trzeciej Rzeszy, okresu II wojny światowej i Niemiec powojennych (RFN). Na podjęcie tej naukowo doniosłej problematyki niewątpliwie wpłynęła możliwość szerokiego dostępu do unikalnych niemieckich dokumentów archiwalnych (przechowywanych m.in. w Archiwach Państwowych we Wrocławiu i Opolu oraz w Archiwum Archidiecezjalnym we Wrocławiu) oraz cennych źródeł drukowanych (zgromadzonych zwłaszcza w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu posiadającej nabogatszy w Polsce zbiór literatury niemieckiej sprzed 1945 r.). Prowadzone od wielu lat przez pracowników obecnej Katedry Doktryn Politycznych i Prawnych studia nad dziejami niemieckiej myśli politycznej i prawnej stanowią przejaw kontynuacji tradycji badań naukowych z dziedziny historii ustroju i prawa niemieckiego i na Śląsku, zapoczątkowanej po II wojnie światowej na wrocławskim Wydziale prawa przez przybyłego z Wilna prof. dr. Seweryna Wystoucha². Do grona jego uczniów zalicza się m.in. Karol Jonca. Dzięki inicjatywie naukowej prof. Wystoucha wrocławscy historycy państwa, prawa i myśli politycznej stworzyli jeden z najbardziej prężnych w Polsce ośrodków akademickich zajmujących się ustrojowo-prawnymi zagadnieniami niemieckimi od średniowiecza do połowy XX w. Z problematyki niemieckiej myśli politycznej i prawnej od okresu cesarstwa wilhelmińskiego do upadku Trzeciej Rzeczy pracownicy Zakładu Doktryn Politycznych i Prawnych opublikowali w latach 1969–1997 około 470 studiów, artykułów, recenzji oraz kilka monografii książkowych. W dorobku naukowym Karola Joncy są m.in. następujące monografie: a) *Polityka narodowościowa Trzeciej Rzeszy na Śląsku Opolskim 1933–1940* (Katowice 1970, ss. 507), b) *Nuit et Brouillard. L'operation terroriste nazie*

² Zob. K. Jonca, *Seweryn Wystouch* (w.): *Uczni wrocławscy (1945–1979)*, pod red. J. Trzynadłowskiego, Wrocław 1980, s. 105–108. Odsyłamy też do artykułu K. Orzechowskiego, *Pół wieku nauk prawnych*, „Zbliżenia Polska – Niemcy. Pismo Uniwersytetu Wrocławskiego”, 1/1996, s. 59–62.

1941–1944 (wspólnie z A. Koniecznym, Vlaviers 1981, ss. 581), c) *Studia nad antyhitlerowską opozycją w Trzeciej Rzeczy 1933–1945* (oprac. zbior. pod red. K. Joncy, Warszawa 1990, ss. 349), d) „*Noc kryształowa*” i *casus Herszela Grynszpana* (Wrocław 1992, ss. 397)³. Z dziedziny niemieckiej myśli politycznej i prawnej Marek Maciejewski opublikował trzy monografie: a) *Ruch i ideologia narodowych socjalistów w Republice Weimarskiej* (Warszawa – Wrocław 1985, ss. 518), b) *Doktryna rewolucyjnego konserwatyzmu wobec narodowego socjalizmu 1921–1945* (Wrocław 1991, ss. 599), c) *Niemieckie elity a hitleryzm* (Wrocław 1994, ss. 392). Problematyki niemieckich doktryn politycznych i prawnych ubiegłego i obecnego stulecia dotyczą również publikowane w formie książkowej rozprawy doktorskie E. Jędrzejewskiego (*Hitlerowska koncepcja administracji państwowej 1933–1945*, Wrocław 1974, ss. 295), E. Kundery (*Ferdynand Lassalle 1825–1864*, Wrocław 1984, ss. 137) i R. Radwańskiego (*Socjalne państwo prawne w doktrynie RFN 1949–1969*, Opole 1985, ss. 322). Niemiecka myśl polityczna i prawna była ponadto przedmiotem dwóch niepublikowanych doktoratów powstałych w Zakładzie Doktryn Politycznych i Prawnych Uniwersytetu Wrocławskiego, tj. Rozprawy Z. Lasaka o ewolucji doktryny niemieckiej socjaldemokracji od programu gotajskiego do objęcia urzędu kanclerza Rzeczy przez Adolfa Hitlera i E. Waszkiewicz na temat doktryny niemieckiej mniejszości narodowej w województwie śląskim w okresie międzywojennym⁴.

Najważniejsze publikacje pracowników Katedry również obecnie dotyczą problematyki niemieckiej. W 1997 r. ukazało się we Wrocławiu wydane wspólnym wysiłkiem wszystkich pracowników Zakładu obszerne opracowanie źródłowe w językach polskim i niemieckim (pod naukową redakcją K. Joncy), poprzedzone dwoma wstępami i zaopatrzone w bibliografię, „*Wysiedlenia Niemców i osadnictwo ludności polskiej na obszarze Krzyżowa – Świdnica (Kreisau – Schweidnitz) w latach 1945–1948 (Die Aussiedlung der Deutschen und Ansiedlung der polnischen Bevölkerung im Raum Krzyżowa – Świdnica (Kreisau – Schweidnitz) 1945–1948*” (ss. 632). Bazę źródłową tej publikacji stanowią dokumenty z ośmiu archiwów polskich i niemieckich oraz księgi parafialne ze wsi Grodziszczko koło Świdnicy. Autorzy nieprzypadkowo wybrali jako przedmiot swych badań nad tymi zagadnieniami obszar

³ Wywody na temat niemieckich doktryn politycznych i prawnych XIX i XX w. i ustroju i prawa Niemiec w tym okresie przewijają się już w książkach opublikowanych przez K. Joncę przed objęciem funkcji kierownika Zakładu Doktryn Politycznych i Prawnych. Są to m.in. następujące opracowania: *Polityka socjalna Niemiec w przemyśle ciężkim Górnego Śląska 1871–1914* (Katowice 1966); *Położenie robotników w przemyśle górniczo-hutniczym na Śląsku w latach 1889–1914* (Wrocław 1960), „*Festung Breslau*”. *Documenta obsidionis* 16.II–6.V.1945 (Wrocław 1962 – wspólnie z A. Koniecznym); *Upadek „Festung Breslau”* (Wrocław 1963 – wspólnie z A. Koniecznym); *Paul Peikert. Kronika dni oblężenia. Wrocław 22 I – 6 V 1945* (Wrocław 1964 i późniejsze wydania – wspólnie z A. Koniecznym).

⁴ Spoza dziedziny niemieckiej myśli politycznej i prawnej ukazała się drukiem tylko jedna napisana pod naukowym kierunkiem K. Joncy rozprawa doktorska – monografia A. Kudłaszyka, *Myśl społeczna i polityczna Bolesława Wysłoucha 1855–1937* (Warszawa 1978).

Krzyżowej i pobliskich miejscowości w powiecie świdnickim. Podczas II wojny światowej działała bowiem w Krzyżowej grupa antyhitlerowskich opozycjonistów („*Kreisauer Kreis*”) skupionych wokół właściciela tej posiadłości ziemskiej – hr. Helmutha Jamesa von Moltke, który w swym programie politycznym opowiadał się za ukaraniem zbrodniarzy nazistowskich i zadośćuczynieniem krzywdom doznanym od reżimu Trzeciej Rzeszy m.in. przez Polaków. Po upływie półwiecza od wybuchu wojny Niemiec z Polską w tej samej Krzyżowej odbyła się symboliczna msza św. z udziałem kanclerza federalnego Helmuta Kohla i premiera Tadeusza Mazowieckiego, mająca służyć idei polsko-niemieckiego pojednania. Autorzy omawianego opracowania celowo użyli w jego tytule i treści pojęcie „wysiedlenie” (*Aussiedlung*) w odniesieniu do transferu ludności niemieckiej po II wojnie światowej – zamiast politycznie i emocjonalnie obciążonego określenia „wypędzenie” (*Vertreibung*), które jest nagminnie stosowane w literaturze niemieckiej i od kilku lat również coraz częściej w polskich publikacjach.

Co się tyczy bardziej szczegółowej tematyki artykułów i studiów pracowników Katedry Doktryn Politycznych i Prawnych, to należy wymienić takie zagadnienia badawcze, jak myśl polityczna narodowych socjalistów i tzw. rewolucyjnych konserwatystów, ideologia opozycji antyhitlerowskiej, niemieckie koncepcje prawa natury, doktryny wojenne w Rzeszy wilhelmińskiej i nazistowskiej. W publikacjach pracowników Katedry dominowała w okresie sprawowania funkcji jej kierownika również problematyka realizacji doktryn nacjonalistycznych, antysemickich i rasistowskich w republice weimarskiej i Trzeciej Rzeszy oraz kwestie stosunku Kościołów katolickiego i ewangelickiego w Niemczech do nazizmu oraz zagadnienia polityki kościelnej reżimu Trzeciej Rzeszy. Rozprawy na wymienione tematy ogłaszano w językach: polskim, niemieckim, angielskim, francuskim, rosyjskim, węgierskim, czeskim i hebrajskim. Do druku zostało również oddane opracowanie w języku hiszpańskim, dotyczące polskich interpretacji frankizmu i faszyzmu w Hiszpanii w latach 1936–1997. Należy zaznaczyć, że naukowe zainteresowania pracowników Katedry nie ograniczają się wyłącznie do problemów myśli politycznej i prawnej w Niemczech XIX i XX w., choć z tej dziedziny powstało w ostatnich trzydziestu latach najwięcej publikacji⁵. O zakresie prowadzonych badań naukowych świadczy szeroki wachlarz tematów przygotowywanych w Katedrze rozpraw doktorskich, poczynawszy od nauki społecznej papieża Leona XIII (M. Sadowski) i Piusa XI (E. Kozerska) poprzez doktrynę obozu narodowego w Polsce i jej stosunek do włoskiego i niemieckiego faszyzmu (M. Marszał) oraz ideologię antyhitlerowskiej opozycji w Niemczech (T. Scheffler), a skończywszy na neoanarchistycznych koncepcjach społeczeństwa alternatywnego w Polsce schyłku

⁵ Na temat wkładu wrocławskiego ośrodka naukowego w rozwój badań nad narodowym socjalizmem zob. artykuł H. Olszewskiego, *Nazizm w teoretycznej refleksji minionego półwiecza*, „Zbliżenia Polska – Niemcy”, 1/1996, s. 22.

obecnego stulecia. Przedmiotem dwóch nowych monografii będą doktryny polityczne i wojskowe Niemiec bismarckowskich (K. Jonca) oraz koncepcje polityki niemieckiej wspomnianego już Edmunda J. Osmańczyka (M. Maciejewski). W zamierzeniach badawczych Katedry na najbliższą przyszłość mieści się również kompleksowe opracowanie niemieckich doktryn politycznych i prawnych doby pozytywizmu, liberalizmu, republiki weimarskiej, Trzeciej Rzeszy, RFN i NRD, czyli rozległego okresu między dwoma zjednoczeniami Niemiec: w 1871 i 1990 r. Stosowny projekt badawczy został już przygotowany z udziałem naukowców z kilku polskich ośrodków akademickich (m.in. z Poznania i Krakowa) oraz naukowców niemieckich (zwłaszcza z Europejskiego Uniwersytetu Viadrina we Frankfurcie n. Odrą).

Możliwości publikowania wyników badań nad autorytaryzmem, faszyzmem, myślą polityczną i prawną narodowych socjalistów itp. stworzyły ukazujące się od 1974 r. w ramach Acta Universitatis Wratislaviensis „Studia nad Faszyzmem i Zbrodniami Hitlerowskimi”. Początkowo były one pomyślane przede wszystkim jako forum dla prezentacji osiągnięć naukowych grona badaczy zbrodni nazistowskich skupionych wokół Okręgowej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Warszawie (obecnie Głównej Komisji Badania Zbrodni na Narodzie Polskim – Instytucie Pamięci Narodowej). Pod kierownictwem Karola Joncy działał również w latach siedemdziesiątych ogólnouniwersytecki Zespół Naukowy do Badań nad Faszyzmem, z którym związany był m.in. M. Maciejewski. Począwszy od tomu III (1977 r.) „Studia” stały się pismem naukowym nie tylko badaczy zbrodni hitlerowskich oraz szczegółowych problemów narodowego socjalizmu (m.in. jego dziejów na Śląsku w okresie republiki weimarskiej i Trzeciej Rzeszy), lecz również polskich i zagranicznych uczonych zajmujących się teorią faszyzmu, nazizmu, totalitaryzmu itp. Taki profil „Studiów” zapoczątkowały już wyniki badań naukowych referowanych na międzynarodowej konferencji zorganizowanej we Wrocławiu we wrześniu 1974 r. na temat *Faszyzm – teoria i praktyka w Europie (1922–1945)*⁶. Założone z inicjatywy kierownika ówczesnego Zakładu Doktryn Politycznych i Prawnych Uniwersytetu Wrocławskiego przy współdziałaniu ówczesnego dyrektora Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich, profesora Czesława Pilichowskiego i rektora Uniwersytetu Wrocławskiego „Studia” są jedynym specjalistycznym pismem naukowym w Polsce dotyczącym problematyki szeroko rozumianego faszyzmu. W dotychczas opublikowanych pod redakcją K. Joncy 21 tomach tego periodyku zamieszczono ponad 250 artykułów nie tylko naukowców z Wrocławia i innych ośrodków akademickich w Polsce (m.in. F. Ryszka, H. Olszewski, M. Zmierzak, W. Kozub-Ciembroniewicz, H. Orłowski, J. Żarnowski, J. Holzer), lecz również uczonych z Niemiec, Wielkiej Brytanii, Luksemburga, Kanady, Austrii,

⁶ Referaty z tej konferencji zostały zamieszczone w dwóch tomach „Studiów nad Faszyzmem i Zbrodniami Hitlerowskimi”: III (wersja polskojęzyczna z 1977 r.) i V (wersja anglojęzyczna z 1980 r.).

Czech i Ukrainy. W gronie autorów znaleźli się tacy znani i cenieni uczeni, jak Hans-Adolf Jacobsen, Eberhard Jäckel i Ernst Nolte. Można stwierdzić, że żadna z ważnych dziedzin badań nad faszyzmem, autorytaryzmem czy totalitaryzmem nie została pominięta w artykułach publikowanych na łamach „Studiów”⁷. Warto również nadmienić, że sporo artykułów dotyczących głównie regionalnych aspektów funkcjonowania ustroju, prawa i myśli politycznej w okresie Trzeciej Rzeszy pracownicy Katedry Doktryn Politycznych i Prawnych zamieścili w „Studiach Śląskich” – organie naukowym Instytutu Śląskiego w Opolu, których redaktorem naczelnym był w latach 1969–1983 prof. K. Jonca (wydał tomy 16–41). Wyniki swych badań nad problematyką niemiecką pracownicy Katedry publikowali ponadto w „Przeglądzie Zachodnim”, „Dziejach Najnowszych”, „Zbliżeniach Polska – Niemcy” i innych periodykach naukowych (nadto w periodykach w RFN, Izraelu, Czechach i USA).

Badania naukowe prowadzone w Katedrze Doktryn Politycznych i Prawnych znalazły żywe zainteresowanie i oddźwięk wśród studentów Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego. Niemałe grono entuzjastów myśli politycznej i prawnej skupia się od 1979 r. w Sekcji Historii Doktryn Politycznych i Prawnych Koła Naukowego Prawników kierowanej przez M. Maciejewskiego. Sekcja zorganizowała w ciągu kilkunastu lat swego istnienia serie odczytów i dyskusji naukowych z dziedziny myśli politycznej i prawnej republiki weimarskiej, Trzeciej Rzeszy i Polski międzywojennej oraz współczesnych prądów w nauce państwa i prawa (reformizm, rewizjonizm, syndykalizm, solidaryzm, maoizm, anarchizm). Tematem kilku posiedzeń naukowych Sekcji była rola religii w kształtowaniu się doktryn politycznych od starożytności do XX w. W latach 1985–1988 zorganizowała ona również cztery konferencje naukowe o ponadregionalnym zasięgu w ośrodku szkoleniowym Uniwersytetu Wrocławskiego w Karpaczu. Pierwsza z nich dotyczyła doktryny i praktyki hitlerowskiego ludobójstwa i była połączona ze zwiedzaniem dawnego obozu koncentracyjnego Gross-Rosen (Rogoźnica). Tematem drugiej konferencji stała się kwestia żydowska w Europie od I Kongresu Syjonistycznego w Bazylei w 1896 r. do jej „ostatecznego rozwiązania” (*Endlösung*) podczas II wojny światowej. Również w tym przypadku uczestnicy konferencji – studenci i naukowcy – nie ograniczyli się tylko do wygłoszenia referatów, lecz zwiedzili zabytkowy cmentarz żydowski we Wrocławiu, gdzie spoczywają m.in. prochy twórcy niemieckiej socjaldemokracji, Ferdynanda Lassalle’a. Na trzeciej konferencji omówiona została problematyka antyhitlerowskiego ruchu oporu w Trzeciej Rzeszy i innych państwach. Tym razem uczestnicy konferencji udali się do wspomnianej już Krzyżowej⁸.

⁷ Zob. D. Bogacz, M. Maciejewski, *Faschismusforschung an der Juristischen Fakultät der Universität Wrocław*, „Zbliżenia Polska – Niemcy”, 1/1995, s. 92–98. Por. też D. Bogacz, M. Maciejewski, *Studia nad faszyzmem i zbrodniami hitlerowskimi*, „Inter Finitimos. Informator Naukowy do Badań nad Stosunkami Polsko-Niemieckimi”, 7/1995, s. 20–25.

⁸ Zob. M. Maciejewski, *Studencka Sekcja Historii Doktryn Politycznych i Prawnych we Wrocławiu*, CPH, 2/1987, s. 256–259.

Przedmiotem czwartej konferencji było kształtowanie się systemów autorytarnych i faszystowskich w Europie po I wojnie światowej na przykładzie Niemiec, Włoch, Polski, Francji, państw bałtyckich i bałkańskich. Problematyka konferencji organizowanych przez Sekcję mieściła się zatem w profilu badawczym ówczesnego Zakładu Doktryn Politycznych i Prawnych. Na uwagę zasługują również dwie polsko-niemieckie konferencje naukowe zorganizowane przez Sekcję w ramach umowy partnerskiej Uniwersytetu Wrocławskiego z Uniwersytetem Fryderyka Wilhelma w Bonn. Pierwsza z nich odbyła się 26–28 kwietnia 1994 r. we Wrocławiu i Karpaczu na temat *Polska i Niemcy na drodze od demokracji do dyktatury 1918–1945*, druga natomiast w Bonn w dniach 12–15 kwietnia 1996 r. pod tytułem *Polen und Deutschland zwischen Diktatur und Demokratie 1945–1996*. Na pierwszej z wymienionych konferencji dyskutowano o przemianach ustrojowo-prawnych w Niemczech po objęciu władzy przez nazistów i w Polsce po zamachu majowym, wskazując na podobieństwa i różnice w rozwoju historycznym tych państw⁹. Referaty wygłoszone na drugiej konferencji koncentrowały się na problematyce przezwyciężania spuścizny hitlerowskiej w RFN, budowie systemu demokratycznego w tym państwie, likwidacji komunizmu w byłej NRD, ewolucji ustroju politycznego i społecznego w Polsce po 1989 r. oraz genezy przeobrażeń w tej dziedzinie¹⁰.

Żywe kontakty naukowe utrzymuje Katedra Doktryn Politycznych i Prawnych z zagranicznymi ośrodkami badawczymi. Owocnie rozwinęła się zwłaszcza współpraca z Centrum Europejskim i Instytutem Historii Kościoła w Tybindze, z seminarium historycznym i politologicznym Uniwersytetu w Bonn, z Forschungsgemeinschaft 20. Juli 1944 w Bonn – Königswinter, z Zakładem Prawa Państwowego Uniwersytetu w Hamburgu, z Bildungszentrum w Norymberdze, z Yad Vashem w Jerozolimie, z Leo Baeck Institute w Londynie, z Brandeis-University w USA (szczególnie w dziedzinie badań nad holocaustem), z Center for Strategic and International Studies w Waszyngtonie, z Uniwersytetem w Kyoto (Japonia) i Uniwersytetem w Valladolid (Hiszpania), z Muzeum Holocaustu w czeskim Teresinie itd. Do niedawna Zakład utrzymywał przez kilkadziesiąt lat ożywione kontakty naukowe z naukowcami z wydziałów prawa w Brnie i Lipsku oraz z Institut für Zeitgeschichte w Monachium (M. Broszat), z Forschungsstelle für die Geschichte des Nationalsozialismus w Hamburgu (W. Jochmann) oraz z Instytutem Politologii Uniwersytetu w Amsterdamie (G. van Roon). Kontakty naukowe zaowocowały wymianą doświadczeń i osiągnięć badawczych, udziałem w sympozjach naukowych, gościnnymi profesurami i wzajemny-

⁹ Zob. M. Maciejewski, *Ustrój polityczny Polski i Niemiec (1918–1945). Konferencja naukowa we Wrocławiu*, CPH, 1–2/1994, s. 210–212; M. Marszał, *Polsko-niemiecka konferencja w Karpaczu*, „Zbliżenia Polska – Niemcy”, 3/1994, s. 125–126.

¹⁰ Zob. M. Marszał, *Polska i Niemcy pomiędzy dyktaturą a demokracją (1945–1996)*, „Zbliżenia Polska – Niemcy”, 3/1996, s. 136–147.

mi publikacjami (m.in. w dwóch anglojęzycznych encyklopediach). W Polsce prócz kontaktów naukowych i dydaktycznych z pokrewnymi Zakładami i innymi placówkami uniwersyteckimi oraz ośrodkami PAN i PAU wrocławscy badacze doktryn politycznych i prawnych angażują się w prace Instytutu Zachodniego w Poznaniu, Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie, Polskiego Towarzystwa Historycznego, Towarzystwa Polska – RFN, Towarzystwa im. Edyty Stein, fundacji „Krzyżowa” dla Porozumienia Europejskiego.

Odnosnie do działalności dydaktycznej Katedry należy wskazać, że jego pracownicy prowadzą liczne wykłady, ćwiczenia i seminaria z zakresu historii doktryn politycznych i prawnych na II, III, IV i V roku stacjonarnych studiów prawniczych, na II, IV i V roku zaocznych studiów prawniczych oraz na III, IV i V roku stacjonarnych i zaocznych studiów na kierunku administracji (specjalność administracja publiczna). Dla studentów prawa i części studentów administracji historia doktryn politycznych i prawnych, występująca również pod nazwą „nowożytne doktryny polityczne i prawne”, jest przedmiotem obowiązkowym kończącym się egzaminem po jednym semestrze wykładów i ćwiczeń lub tzw. prac studyjnych. Mimo rosnącego w ostatnich latach zainteresowania studentów przedmiotami z zakresu prawa pozytywnego (zwłaszcza prawo handlowe, gospodarcze, cywilne, finansowe i administracyjne), wciąż jednak niemało studentów wybiera seminaria magisterskie z historii doktryn politycznych i prawnych prowadzone przez profesorów K. Joncę i M. Maciejewskiego. Choć problematyka rozpraw magisterskich powstających na tych seminariach jest rozległa, najczęstsze są tematy z dziedziny XIX- i XX-wiecznych doktryn politycznych i prawnych. Do popularnych należą m.in. tematy z zakresu nauki społecznej Kościoła katolickiego ostatnich dwóch stuleci. Nie brakuje również rozpraw magisterskich dotyczących teorii i praktyki faszyzmu, a zwłaszcza narodowego socjalizmu. W tym miejscu warto dodać, że w latach osiemdziesiątych K. Jonca i M. Maciejewski prowadzili na stacjonarnych studiach prawniczych specjalne seminarium (tzw. seminarium dodatkowe) pod nazwą „Faszyzm i neofaszyzm”.

Obowiązki dydaktyczne pracowników Katedry nie ograniczają się tylko do prowadzenia zajęć z historii doktryn politycznych i prawnych. W latach 1982–1984 podjęli oni – wychodząc naprzeciw postulatam studentów – również wykłady i konwersatoria z historii gospodarczej Polski i powszechnej na kierunku administracji, gdzie przedmiot ten wraz z takimi dyscyplinami dydaktycznymi jak dzieje ustroju, administracji i prawa polskiego i historia myśli ekonomicznej stanowił ogólnoteoretyczną podbudowę przedmiotów specjalistycznych. Do wykładów i ćwiczeń z historii gospodarczej pracownicy Katedry powrócili po reformie studiów administracyjnych na początku lat dziewięćdziesiątych, polegającej na przekształceniu tego kierunku w studia zarządzania i marketingu. Od tego czasu histo-

ria gospodarcza (z pewnymi zresztą elementami myśli politycznej i prawnej oraz dziejów państwa i prawa) jest przedmiotem obowiązkowym dla stacjonarnych i zaocznych studentów kształcących się w specjalności „zarządzanie jednostkami gospodarczymi”. W celu usprawnienia procesu dydaktycznego na studiach administracji-zarządzania zostały najpierw wydane dwa skrypty z dziejów gospodarczych, a w 1996 r. dwa podręczniki: K. Joncy *Dzieje gospodarcze Polski do 1939 r.* (ss. 204) i M. Maciejewskiego *Powszechna historia gospodarcza czasów nowożytnych* (ss. 224). W prowadzeniu zajęć z tego przedmiotu wykorzystuje się wsześniejsze doświadczenia dydaktyczne prof. Joncy, który już w latach sześćdziesiątych wykładał historię gospodarczą w ówczesnej Wyższej Szkole Ekonomicznej we Wrocławiu. Samodzielni pracownicy naukowcy Katedry Doktryn Politycznych i Prawnych zamierzają w najbliższym czasie poszerzyć ofertę dydaktyczną dla studentów Wydziału Prawa i Administracji. W związku z rosnącym zainteresowaniem studentów problematyką ustroju i prawa wspólnot europejskich przygotowywany jest nowy cykl wykładów na temat historii idei integracji europejskiej od średniowiecza do XX w. Prócz wykładów, ćwiczeń i seminariów odbywanych w siedzibie Wydziału prowadzono również zajęcia z historii doktryn politycznych i prawnych w punktach konsultacyjnych zaocznych studiów prawniczych i administracyjnych w Wałbrzychu i Opolu (do 1991 r.). Od 1996 r. historia doktryn wykładana jest w punkcie konsultacyjnym w Zgorzelcu, a od 1997 r. ponadto w Kłodzku. Można jeszcze dodać, że prof. K. Jonca pełniący w latach 1992–1993 obowiązki członka Senatu Założycielskiego Uniwersytetu Europejskiego „Viadrina” we Frankfurcie nad Odrą objął również wykłady w semestrach zimowych 1994–1997 (a prof. M. Maciejewski w semestrze letnim 1993/94) z zakresu historii ustroju i prawa polskiego w studium uzupełniającym tej uczelni dla polskich studentów prawa (w ramach Collegium Polonicum).

W najbliższych latach prowadzone będą również zajęcia z historii doktryn politycznych i prawnych na uzupełniających dwuletnich studiach prawniczych dla absolwentów administracji i zarządzania oraz na takich samych studiach uzupełniających w zakresie prawa dla absolwentów Wyższej Szkoły Policyjnej w Szczytnie. Nic zatem dziwnego, że wszyscy pracownicy Katedry Doktryn Politycznych i Prawnych z roku na rok coraz bardziej przekraczają obowiązujące na Uniwersytecie Wrocławskim pensum dydaktyczne (210 godz.). Spore problemy związane z organizacją zajęć i sesji egzaminacyjnych stwarza dla pracowników Katedry lawino rosnąca w ostatnich latach liczba zwłaszcza zaocznych studentów prawa i administracji – zarządzania. Na Wydziale kształci się obecnie około 12000 osób na wszystkich kierunkach studiów łącznie ze studiami podyplomowymi. Dość powiedzieć, że w sesji egzaminacyjnej semestru zimowego 1997/98 dwaj samodzielni pracownicy naukowcy Zakładu Doktryn Politycznych i Prawnych

przepytali w sumie ponad 3000 studentów. Z powodu szybko wzrastającej liczby studentów egzaminy nie tylko z historii doktryn politycznych i prawnych i historii gospodarczej coraz częściej przeprowadza się w formie pisemnej. Warto dodać, że dydaktyczny, naukowy i organizacyjny rozwój Zakładu/Katedry i całego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego został szerzej omówiony w wydanej w 1996 r. – z okazji pięćdziesięciolecia istnienia tego fakultetu w polskim Wrocławiu – monografii autorstwa prof. K. Joncy¹¹.

¹¹ K. Jonca, *Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego 1945–1995*, Wrocław 1996.

